

Ο εθνικός ευεργέτης Σωτ. Ανάργυρος

Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών: η μεγάλη εθνική προσφορά του

Του **Γιώργου Σταματίου**

Δρος Φιλολογίας, ιστορικού

Ο ΣΩΤΗΡΙΟΣ Ανάργυρος (1849-1928) καταγόταν από το νησί των Σπετσών και ήταν γόνος της ένδοξης γενιάς των (Χατζη)Αναργυραίων. Παππούς του ήταν ο ναυμάχος του '21 Παύλος Χατζηαναργύρου, ιδιοκτήτης της θρυλικής πολάκας «Ποσειδών». Παρά ταύτα, δεν ακολούθησε το ναυτεμπορικό επάγγελμα, ούτε σταδιοδρόμησε ως πλοιοκτήτης, όπως οι πρόγονοί του. Οντας ορφανός και «πέννης», από μικρός ονειρευόταν την ευημερούσα ζωή του μεγαλοεπιχειρηματία μακριά από τη μιζέρια και τους στενούς ορίζοντες του νησιού του.

Υστερα από μία περίοδο περιπλανήσεων ανά την Κων/πολη, Ρουμανία, Μασσαλία και Αίγυπτο (1868-1878) κοντά σε ευκατάστατους συγγενείς, όπου μετέτληε διάφορα επιτηδεύματα, βρέθηκε προγραμματισμένα στο Λονδίνο. Εκεί καταπιάστηκε με την κατασκευή και το μικρεμπόριο χειροποίητων τσιγάρων (1878-1883), αποκτώντας ένα σημαντικό κεφάλαιο, το οποίο αξιοποίησε αργότερα στις ΗΠΑ. Στη χώρα των μεγάλων ευκαιριών ξεδίπλωσε το επιχειρηματικό του δαιμόνιο, την εργατικότητα, την ευφυΐα, την τόλμη, την προσήλωση στο σκοπό του πλουτισμού και αναδείχθηκε σε μικρό σχετικά διάστημα (1883-1899) στον μεγαλύτερο Έλληνα καπνοβιομήχανο της Βόρειας Αμερικής. Με έδρα τη Ν. Υόρκη, όπου βρισκόταν το

Ο Σωτήριος Ανάργυρος σε ηλικία 50 ετών, αμέσως μετά την παλιννόστησή του (αρχείο Τάσου Βουλόδημου).

κεντρικό εργοστάσιο και η έδρα των επιχειρήσεών του, άπλωσε τα «πλοκάμια» του και σε άλλες πόλεις της. Τα τσιγάρα που κατασκεύαζαν τα εργοστάσιά του προέρχονταν από την ανάμειξη άριστων καπνών της Τουρκίας (Σμύρνη), της Αιγύπτου και της τουρκοκρατούμενης Β. Ελλάδας (Καβάλα). Η συσκευασία ήταν πολυτελής, εσωτερικά και εξωτερικά. Στα καπνικά προϊόντα του έδινε ονομασίες τουρκοαιγυπτιακές με προβολή και υποβολή του εξωτικού στοιχείου της Ανατολής: Helmar, Murad, Egyptian Deities και Mogul (δες το αφιέρωμα των «Επτά Ημερών» της 16-11-1997 στην «Ιστορία του ελληνικού τσιγάρου»). Εξίσου πολυτελείς και καλαίσθητες ήταν και οι διαφημίσεις. Η φίρμα S. Anargyros ήταν κυρίαρχη, σε διεθνές πεδίο, εγγύηση καπνικής ποιότητας. Ο δε κύκλος εργασίας τεράστιος και αλματώδης, ακόμη και μετά την εκποίηση, για λόγους οικογενειακούς, της φίρμας αλλά και της επιχείρησης στη Lorillard Corporation, το 1899. Η Lorillard Co., για λόγους καθαρά εμπορικούς, διατήρησε την ονομασία S. Anargyros.

Κοινωνική προσφορά

Όταν το 1899 ο Σωτ. Ανάργυρος εγκατέλειπε για πάντα την Αμερική και επέστρεψε στην Ευρώπη, συναπεκόμιζε το τεράστιο ποσό των 650.000 δολαρίων, που κατέθεσε σε τράπεζες αγγλικές του Λονδίνου και της Αιγύπτου. Αμέσως μετά την εγκατάστασή του στην Αθήνα αρχικά και στις Σπέτσες κατόπιν (1900), προσπάθησε να προσαρμόσει τις συνήθειες της Αμερικής στα συνήθια του τόπου. Επιδίωξε να ζήσει μια ήρεμη και ευτυχισμένη συζυγική ζωή κοντά στη γλυκύτερη σύζυγό του Ευγενία Θεόδ. Αναργύρου, δεύτερη εξαδέλφη του, που τη διέκοπταν πολυήμερα ταξίδια στην Ευρώπη (Παρίσι, Λονδίνο) για τραπεζικές υποθέσεις, ψυχαγωγία και ανανέωση της γκαρνταρόμπας της αγαπημένης του γυναίκας. Παράλληλα πάσχισε να βοηθήσει τους κατοίκους του γενέθλιου νησιού που βυθίζονταν καθημερινά στη φτώχεια, μετά μάλιστα τη ναυτιλιακή παρακμή των Σπετσών. Κυρίως όμως καταπιάστηκε, σε συνεργασία με τον δήμο Σπετσών, με την κατασκευή έργων υποδομής που ανέδειξαν τις φυσικές ομορφιές του νησιού και συνέβαλαν αποτελεσματικά στην τουριστική πρωτοπορία του: δρόμοι, γεφύρια, υδραγωγείο, αγορά αγροτεμαχίων (45% περίπου της επιφάνειας του νησιού) και δημιουργία ενιαίου πευκοδάσους κ.ά. Και βεβαίως ανήγειρε το πολυτελέστατο ξενοδοχείο «Ποσειδώνιο», το μεγαλύτερο τότε επαρχιακό ξενοδοχείο των Βαλκανίων, για να προσελκύσει τους μεγαλοαστούς της πρωτεύουσας και τους πλούσιους ομογενείς του εξωτερικού (1914). Ο Σωτ. Ανάργυρος, μετά τον χωρισμό του (1906)

Η Αναργύρειος και Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών, σε φωτογραφία γύρω στο 1960 (φωτ. αρχείο Μιχαήλ Τσαπάρη).

Δεξιά,
ο Ελ. Βενιζέλος
και ο ιδρυτής
της Σχολής
Σπετσών
Σωτ. Ανάργυρος.
Αριστερά, σε μια
επίσκεψή του
στη Σχολή
ο Ελ. Βενιζέλος
«εις θέσιν
ευτάκτου
μαθητού»,
όπως γράφτηκε
στον Τύπο
της εποχής.
Δίπλα του,
ο υπουργός
Κ. Γόντικας.
Πίσω τους,
ο Σωτ. Ανάργυρος
(φωτ. αρχείο
«Μουσείου
Ελ. Βενιζέλου»).

κάνει μια ενδοστροφή και επαναπροσδιορίζει τις σχέσεις του απέναντι σε μεγάλη μερίδα του σπετσιωτικού λαού που του συμπεριφέρονται, από φθόνο κυρίως, εχθρικά και ανοίκεια, ξέχρωρα οι γόννοι των άλλων μεγάλων σπετσιωτικών οικογενειών. Δεν αναστέλλει όμως το κοινωφελές πρόγραμμά του, που τώρα παίρνει έναν πιο γενικό και απρόσωπο χαρακτήρα. Καθώς δεν έχει παιδιά ή άλλους κατιόντες προσανατολίζεται προς τη μεγάλη πανελλήνια δωρεά, σε συνδυασμό με την υποβοήθηση της υλικής και πολιτιστικής προαγωγής του νησιού του.

Η ωρίμανση της ιδέας συμπίπτει με την ανατολή του πολιτικού άστρου του Ελευθ. Βενιζέλου, τον θρίαμβο της Ελλάδας κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και τον υπερτριπλασιασμό των εδαφών της. Ο Σωτ. Ανάργυρος θα αναβαθμισθεί σταδιακά από τοπικό σε εθνικό ευεργέτη. Θα διαθέσει σημαντικά χρηματικά ποσά για την αγορά δύο αεροπλάνων (40.000 δρχ.) και τη δημιουργία ταμείου για την περίθαλψη των τραυματιών του 1912-1913 (100.000 δρχ.), χωρίς να λογαριάσουμε τη συνεισφορά του στην αγορά του θρυλικού θωρηκτού «Αβέρωφ» και άλλες μικρότερες δωρεές. Αν και ζει σε νησί βασιλοφρόνων, ασπάζεται με ενθουσιασμό τους σκοπούς του νεοσύστατου κόμματος των Φιλελευθέρων και ενστερνίζεται τα οράματα του ιδρυτή του Ελ. Βενιζέλου. Και όταν ο Βενιζέλος του ζητάει να συμβάλει στην ίδρυση ενός «σχολείου ηγητόρων» κατά τα πρότυπα των αγγλικών κολεγίων (public schools) που θα εκθρέψει τη μελλοντική ηγεσία της χώρας μας, δέχεται πρόθυμα. Υπό τον όρο, το καινούργιο κολέγιο να μην κτισθεί στο λεκανοπέδιο της Αττικής, όπως το αμερικανικό, αλλά στις Σπέτσες. Τον Σεπτέμβριο του 1918 προσφέρει τα πρώτα χρήματα «προς ανέγερση και λειτουργία Σχολείου επί τη βάση των εν Αγγλία κρατούντων»: 1.000.000 δρχ. (40.000 χρυσές λίρες Αγγλίας), όσα είχε διαθέσει και ο μεγάλος Κεφαλληνός εθνικός ευεργέτης Μαρίνος Κοργιαλένιος, με τη διαθήκη του της 15ης Ιουνίου 1910, για τον ίδιο σκοπό. Προσφέρει επίσης το κατάλληλο παραθαλάσσιο οικόπεδο σε μαγευτικό μέρος στα

βόρεια του νησιού. Σύντομα Αναργύρειος δωρεά και Κοργιαλένιο κληροδότημα ενώνονται υπό μεικτή επιτροπή, εκτελεστική των διαθηκών (με πρόεδρο τον ίδιο τον Ελευθέριο Βενιζέλο). Ο Σωτ. Ανάργυρος παίρνει εντολή να ξεκινήσει την ανέγερση του τεράστιου σχολικού συγκροτήματος, πέντε ογκώδη, αλλά καλαίσθητα τριώροφα κτίρια με γήπεδα, μηχανοστάσιο και βοηθητικούς χώρους.

Η Σχολή Σπετσών

Η Αναργύρειος και Κοργιαλένιος Σχολή Σπετσών, όπως καθιερώθηκε το τελικό και πλήρες όνομά της, θα πρωτολειτουργήσει διστακτικά και αβέβαια το σχολικό έτος 1927-1928 με τέσσερις μαθητές (πρώτος διευθυντής ο Αγγλος Ερρίκος Σλόμαν). Με τον καιρό βελτιώνεται η λειτουργία της, αυξάνεται ο αριθμός των τροφίμων, ενώ συμπληρώνεται η ανέγερση όλων των κτιρίων (1931, αρχιτέκτονας ο Γιώργος Διαμαντόπουλος). Με την έναρξη του σχολικού έτους 1928-1929 πεθαίνει ξαφνικά ο Σωτ. Ανάργυρος. Και η πολύ σημαντική περιουσία του (καταθέσεις, χρεώγραφα και ακίνητα) ύψους συνολικής αξίας 85.647.482,40 δρχ. περνάει στη διαχειριστική ευ-

θύνη των εκάστοτε Εκτελεστικών Επιτροπών.

Από το 1937 ως την έναρξη του ελληνοϊταλικού πολέμου, που η Σχολή διακόπτει αναγκαστικά τη λειτουργία της (1940-1946), η ΑΚΚΣ (υπό την προεδρία του Εμμ. Τσουδερού) έχει ανέλθει στο απόγειο της πιο εύρυθμης και δημιουργικής λειτουργίας της. Είναι ένα εσωτερικό σχολείο (κολέγιο) αρρένων, ισότιμο με τα δημόσια σχολεία Μ.Ε., που λειτουργεί υποδειγματικά. Έχει δε χαρακτηριστεί από τον τότε υπουργό Παιδείας «Πρότυπος Σχολή» και έχει θεθεί υπό την αιγίδα της βασιλικής οικογένειας. Διέπεται από τους νόμους των κληροδοτημάτων, είναι δηλαδή νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου, υπό απόλυτο κρατικό έλεγχο.

Παρέχει ελληνοχριστιανική μόρφωση, όπως όλα τα σχολεία, δημόσια και ιδιωτικά, της επικράτειας. Δείχνει ωστόσο ιδιαίτερη επιμονή στην πειθαρχία, επιβαλλόμενη αλλά και εσωτερική, των τροφίμων της, στην καλλιέργεια ομαδικού πνεύματος, μέσα από τα ομαδικά αθλήματα, αλλά και στην ανάπτυξη ηγετικών προσόντων (θεσμός των perfects προπολεμικά και θεσμός της συνδιοίκησης μετά τον πόλεμο), καθώς και στην εκμάθηση της αγγλικής γλώσσας. Χάρη σε όλα αυτά τα πλεονεκτήματα

αποκτάει μεγάλη φήμη σε ολόκληρη την Ελλάδα και στις παροικίες των Ελλήνων του εξωτερικού. Φιλοξενεί μεγάλο αριθμό παιδιών Ελλήνων της διασποράς (Ρουμανία, Κωνσταντινούπολη, Αίγυπτος, Κεντρική Αφρική κ.ά.), προσφέροντας, παράλληλα με το εκπαιδευτικό, και καθαρά εθνικό έργο.

Μετά το 1946 επαναλειτουργεί (με πρόεδρό της Ε.Ε. τον αείμνηστο Σπετσιώτη βυζαντινολόγο και ακαδημαϊκό Γ. Σωτηρίου), παρουσιάζει όμως σημαντικά προβλήματα δυσλειτουργίας -τα οποία επιμένει να διογκώνει στις διάφορες συνεντεύξεις του ο απλός καθηγητής τότε (1952-1953) στην Αναργύρειο και διάσημος σήμερα Αγγλος συγγραφέας Τζων Φούουλις. Βαθμιαία, ωστόσο, βελτιώνεται ο τρόπος και η ποιότητα λειτουργίας του, για να βρει ξανά το φημισμένο κολέγιο το τέλειο «ρορντάρισμά» του στην περίοδο 1955-1970 (κάτω από τη διεύθυνση δύο σπουδαίων εκπαιδευτικών, του Δημ. Μαντζουράνη και του Θεόδ. Παπακωνσταντίνου). Μετά το '70 αρχίζει η παρακμή, εξαιτίας κυρίως της μεταλλαγής των οικονομικοκοινωνικών δομών της ελληνικής κοινωνίας.

Το 1983 βρίσκει τη Σχολή σε πλήρη παρακμή και η τότε κυβέρνηση επιβάλλει την αναστολή της λειτουργίας της.

Από το 1983 το πασίγνωστο Κολέγιο των Σπετσών, που εξέθρεψε στα σπλάχνα του εκατοντάδες προσωπικότητες του πολιτικού, επιχειρηματικού, επιστημονικού, δημοσιογραφικού και καλλιτεχνικού δυναμικού της χώρας μας, έχει κλειστές τις πόρτες του - λειτουργεί μονάχα το καλοκαίρι ως χώρος συνεδρίων, ενώ φιλοξενεί στο Διδάκτριο το Δημόσιο Λύκειο Σπετσών. Τον περασμένο χρόνο ο υπουργός Παιδείας κ. Γεράσιμος Αρσένης, που, όπως και ο αδελφός του Βικέντιος (πρόεδρος της Ε.Ε. του ιδρύματος), είναι απόφοιτος της Σχολής, υποσχέθηκε ότι η Σχολή Σπετσών, το δημιούργημα του Σπετσιώτη εθνικού ευεργέτη Σωτ. Ανάργυρου, αφού πρώτα λάβει μια γερή κρατική επιχορήγηση προς επισκευή των κτιρίων της και βελτίωση των εγκαταστάσεών της, θα λειτουργήσει σύντομα ως κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Μεταλλικό πακέτο τσιγάρων της φήμας «Σ. Ανάργυρος».